

Рецензент:

Шевченко В.М.,

кандидат педагогічних наук,

старший науковий співробітник

АДАПТАЦІЯ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ ДО ПОТРЕБ ДИТИНИ З ПОРУШЕННЯМ СЛУХУ

Валентина Жук

Стаття висвітлює питання пристосування навчально-виховного процесу до можливостей та потреб дитини з порушенням слуху: адаптації змісту навчання, доцільного добору організаційних форм та методів навчання, особливостям пред'явлення нового матеріалу, педагогічного забезпечення розуміння та запам'ятання матеріалу, що вивчається. В якості педагогічної технології, що забезпечує таке пристосування, пропонується диференційоване викладання, загальні положення якого розроблені зарубіжними та вітчизняними науковцями.

Ключові слова: діти з порушеннями слуху, адаптація навчального процесу, диференційоване викладання

АДАПТАЦИЯ УЧЕБНОГО ПРОЦЕССА К ПОТРЕБНОСТЯМ РЕБЕНКА С НАРУШЕНИЕМ СЛУХА

Статья освещает вопросы приспособления учебно-воспитательного процесса к возможностям и потребностям ребенка с нарушением слуха: адаптации содержания обучения, целесообразного подбора организационных форм и методов обучения, особенностям предъявления нового материала, педагогического обеспечения понимания и запоминания материала, который изучается. В качестве педагогической технологии, которая обеспечивает такое приспособление, предлагается дифференцированное преподавание, общие положения которого разработаны зарубежными и отечественными учеными.

Ключевые слова: дети с нарушениями слуха, адаптация учебного процесса, дифференцированное преподавание

ADAPTATION OF EDUCATIONAL PROCESS IS TO NECESSITIES OF CHILD WITH VIOLATION OF EAR

The article lights up the question of adaptation educational-educate to the process to possibilities and necessities of child with violation of ear: to adaptation of maintenance of

studies, expedient selection of organizational forms and methods of studies, features of producing of new material, pedagogical providing of understanding and zapam'yatannya material which is studied. In quality pedagogical technology, which provides such adaptation the differentiated teaching the generals of which are developed foreign and domestic research workers is offered.

Keywords: *to put with violations of ear, adaptation of educational process, differentiated teaching*

Динаміка суспільних перетворень останніх років спровокувала масштабні інноваційні процеси у різних сферах життєдіяльності людини. Однією з перших на виклики соціокультурної реальності відповідає освіта. Інноваційна освіта створює новий тип взаємин між учасниками навчально-виховного процесу, характерними ознаками якої є тісна взаємодія, взаємоповага, взаємодопомога, взаємне „підлаштування”, спільна творчість і спільні узгоджені дії для досягнення спільних цілей.

Один з важливих компонентів сучасних інноваційних педагогічних перетворень – організація психолого-педагогічного супроводу дітей з порушеннями психофізичного розвитку, в тому числі порушеннями слуху, у закладах освіти. Як будь-яка інноваційна діяльність, вона передбачає свої способи управління навчально-виховним процесом, форми і методи роботи, способи організації процесу навчання на уроці.

Щороку учнівський контингент як спеціальних, так і загальноосвітніх шкіл стає все більш розмаїтим, розширюється діапазон відмінностей у навчальних можливостях дітей. Типовим для сучасних спеціальних шкіл для дітей глухих та зі зниженим слухом є те, що учні одного класу дуже відрізняються між собою за можливістю сприймати та засвоювати навчальний матеріал, мовними традиціями та вподобаннями, рівнем розвитку словесного мовлення, найбільш прийнятним способом репрезентації знань та іншими показниками. Такі суттєві розбіжності пояснюються як різницею у стані слуху, так і особливостями умов розвитку і навчання дитини. Очевидні й особливості учнів з порушеннями слуху в інклюзивному класі. За будь якої

форми навчання часто традиційний арсенал педагогічних засобів виявляється недостатнім, щоб задовольнити потреби кожної дитини, виправдати очікування батьків та суспільства. Зарубіжні та вітчизняні науковці (Данілавічуте Е.А., Колупаєва А.А., Литовченко С.В., Лорман Т., МакГі-Річмонд Д., Найда Ю.М., Сак Т.В., Таранченко О.М. та ін.) наголошують на необхідності пристосування середовища та навчального процесу до індивідуальних можливостей та потреб кожної дитини.

Таке пристосування є складовою психолого-педагогічного супроводу дитини, втіленням гуманістичного, особистісно зорієнтованого підходу, що реалізує права дитини на повноцінний розвиток, врахування її можливостей, потреб та інтересів.

Перед педагогом постає два важливих завдання: виявити відмінності між учнями та адаптувати навчальний процес так, щоб матеріал засвоювали всі діти, в тому числі й діти з порушеннями слуху різного ступеня, але у доступний кожному спосіб та на доступному кожному максимальному рівні.

Для подальшого врахування при організації навчання варто виявити рівень підготовленості учнів, особливості сприймання матеріалу (слухові можливості, рівень розуміння мовленнєвих одиниць тощо); найбільш прийнятний для дитини спосіб репрезентації знань (у словесній формі, у тактильній або жестовій формі, через продукт діяльності); з'ясувати темп засвоєння матеріалу та темп виконання завдань різного характеру кожною дитиною; індивідуальний стиль навчання та вподобання дітей. Таку інформацію можна отримати через вивчення особової справи дитини, тестування, спостереження, бесіди з дитиною та батьками, анкетування.

Наступним постає питання про те, як побудувати навчальний процес з врахуванням виявлених відмінностей?

Зміст навчання

У визначенні змісту навчання дитини з порушенням слуху існує два основних орієнтира. Перший з них вимагає дотримання державних вимог до рівня знань, умінь та навичок дітей. Другий орієнтир – приведення змісту у

відповідність до індивідуальних можливостей конкретної дитини. Для дітей з порушеннями слуху можна скористатися програмою спеціальних шкіл для глухих дітей, програмою спеціальних шкіл для дітей зі зниженим слухом, загальноосвітньою програмою або адаптованою чи модифікованою програмою. Згідно нормативних документів в інклюзивному класі для дитини з порушенням слуху рекомендується розробляти індивідуальний навчальний план або індивідуальну навчальну програму. Який би із зазначених варіантів не було обрано, всі діти, незалежно від стану слуху, на уроці вивчають один і той самий матеріал, але цей матеріал може бути різного рівня складності.

Організаційні форми і методи

Наявність у класі учнів з порушеннями слуху диктує необхідність з особливою уважністю добирати форми і методи роботи на уроці. Важливо, щоб вони були ефективними для всіх учнів, враховуючи одночасно інтереси і можливості дітей з порушеннями слуху і без них. Сучасна педагогіка /1,4/ пропонує:

1. Змістити акцент від провідної ролі пояснення вчителя при вивченні матеріалу до індивідуальної навчальної діяльності дитини.
2. Зменшити питому вагу фронтальних форм роботи на уроці.
3. Віддавати перевагу роботі у малих групах із можливістю переходу з однієї групи до іншої.
4. Використовувати методи взаємонавчання учнів (робота у парах).

Перед`явлення нового матеріалу

Важливо, щоб нова для дитини інформація була доступною для неї, як за змістом, так і за мовленнєвим оформленням. Тому необхідно:

1. Проводити пропедевтичну роботу, яка підготує дитину до сприйняття матеріалу.
2. Починати з того рівня, на якому знаходиться учень, а не з продиктованого планом і програмою.

3. Використовувати доступні формулювання, чіткі мовленнєві висловлювання.
4. Використовувати різні способи тлумачення термінів.
5. Пояснення матеріалу супроводжувати засобами візуальної організації інформації (схеми, діаграми, графіки, плани).
6. Віддавати перевагу пошуковим методам, діяльнішим способам опанування знань, поетапному цілеспрямованому підведенню дитини до отримання інформації.

Закріплення матеріалу

Труднощі можуть виникати не лише через погане розуміння матеріалу, а й через складність його запам'ятання. Для дітей з порушеннями слуху важливо:

1. Забезпечити повторюваність матеріалу.
2. Використовувати нові терміни у різних мовленнєвих конструкціях.
3. Закріплювати матеріал у різних видах роботи.
4. Надавати візуальні (мовні та немовні) опори для запам'ятання та відтворення навчального матеріалу.

Формулювання і виконання завдань

Слухомовленнєві особливості дитини з порушенням слуху можуть спричиняти залежність можливості правильного виконання завдань від того, у який спосіб вони формулюються педагогом. Тому у класі, в якому навчаються такі діти, особливої уваги варто надавати способам пред'явлення завдань та створенню умов для їх сприймання, розуміння та виконання, зокрема:

1. Враховувати „робочу відстань”, що дозволяє сприймати усне мовлення на слух дитині зі зниженим слухом.
2. Дотримуватися візуального режиму, що дозволяє дитині використати зір для сприймання і розуміння сказаного педагогом.
3. Забезпечувати можливість отримувати завдання у писемній формі.

4. Використовувати чіткі формулювання завдань із застосуванням знайомого мовленнєвого матеріалу.
5. Передбачити можливу необхідність додаткового тлумачення змісту завдання.
6. Пред'являти завдання зрозумілою мовою (словесною усною, писемною або дактильною, національною або калькованою жестовою) або використовувати переклад.
7. Застосовувати різні варіанти завдань (*Завдання: побудувати речення про школу. Варіанти: на задану тему, із заданим опорним словом або словосполученням, за малюнком, за графічною схемою, з даних слів, продовжити незакінчене речення, відтворити деформоване речення, скласти речення за зразком, скласти речення певного типу тощо*).
8. Використовувати різні види інструкцій до виконання завдань (зразок, схема, план, словесна інструкція; поопераційна, покрокова; створення проблемної ситуації тощо).
9. Передбачити різний темп виконання завдань.
10. Надавати різноманітні опори та „підказки” (словесні, малюнкові, графічні).
11. Надавати дитині можливість у доступний, зручний спосіб пред'являти результати виконання завдань (усно, письмово, дактильною або жестовою мовою, через результат діяльності).

Запропоновані адаптації навчально-виховного процесу як складова психолог-педагогічного супроводу є практичним втіленням принципу дитиноцентризму. Навчання будується навколо конкретної дитини, а не спільних для всіх учнів документів, є максимально індивідуалізованим та зорієнтованим на дитину. На кожному етапі для кожної дитини добирається

- обсяг матеріалу,
- спосіб подачі матеріалу;
- спосіб презентації знань дитиною;
- комунікативні засоби;

- темп засвоєння;
- проміжні здобутки та кінцевий результат.

Застосовуючи таку технологію, педагоги забезпечують гнучкість навчального процесу, сприяють вирівнюванню можливостей учнів в успішному опануванні навчального матеріалу, сприяють налагодженню партнерських стосунків між дітьми з різними слуховими можливостями, стимулюють продуктивне змістовне спілкування і розвиток мовлення учнів, розширюють мережу способів пізнання та отримання інформації дітьми, забезпечують успіх всіх учнів, в тому числі з порушеннями слуху, що підвищує їх самооцінку і повагу інших, урізноманітнюють свій педагогічний інструментарій. Адаптація навчально-виховного процесу до потреб дитини, в тому числі дитини з порушенням слуху, це - поступ у напрямку від авторитарної педагогіки до педагогіки співробітництва. Навчальний процес втрачає ознаки співіснування двох відносно автономних діяльностей: учіння і навчання. Різноманітні форми демократичної взаємодії учня і вчителя, учнів між собою сприяють тому, що дитина перестає бути лише об'єктом управління, виконавцем. Натомість вона стає суб'єктом учіння, соціально значущим учасником спільної діяльності.

Література:

1. Данілавичюте Е.А., Литовченко С.В. Стратегії викладання в інклюзивному навчальному закладі: навчально-методичний посібник / За заг. ред. А.А. Колупаєвої. – К.: Видавнича група «А.С.К.», 2012. – 335 с. – (Серія «Інклюзивна освіта»).
2. Лорман Т. Сім стовпів інклюзивної освіти / Дефектологія. 2010. –с.3-12.
3. Психолого-педагогическое сопровождение реализации инновационных образовательных программ / под ред. Ю.П. Зинченко, И.А. Володарской. – М.: Изд-во МГУ, 2007. -120 с.

4. Сак Т.В. Організація навчального процесу в інклюзивному класі /Дефектологія/Особлива дитина. Навчання та виховання. -2011. –с. 8-12.
5. Таранченко О.М., Найда Ю.М. Диференційоване викладання в інклюзивному класі. Навчально-методичний посібник. –К.: видавнича група „А.С.К.”. – 2012. -124 с.
6. Шматко, Н.Д. Совместное воспитание и обучение детей с ограниченными возможностями здоровья и нормально развивающихся дошкольников /Н.Д.Шматко // Воспитание и обучение детей с нарушениями развития. — 2010. — № 5. - С. 12-19.